

WAGENINGEN **UR**

For quality of life

wetenschapswinkel

Vitaliteit van de tuinbouw in Heemskerk

Rob Stokkers

Ruud van der Meer

Augustus 2009

Rapport 259

Vitaliteit van de tuinbouw in Heemskerk

Rob Stokkers

Ruud van der Meer

Colofon

TITEL

Vitaliteit van de tuinbouw in Heemskerk

PROJECTUITVOERING

Rob Stokkers en Ruud van der Meer, LEI Wageningen UR

PROJECTCOÖRDINATIE

Marjolein Elings, Plant Research International

BEGELEIDINGSCOMMISSIE

Bertus Berghuis	Werkgroep 'Van Duin tot Dorp'
Ben Welp	Werkgroep 'Van Duin tot Dorp'
Gerard Straver	Coördinator Wetenschapswinkel Wageningen UR
Jan van Nieuwenhuize	Leerstoelgroep Landgebruiksplanning
Marjolein Elings	Projectleider Wetenschapswinkel Wageningen UR

LAY-OUT

Hildebrand DTP, Wageningen

DRUK

Grafisch Service Centrum Van Gils B.V., Wageningen

FOTO'S EN KRANTENARTIKELEN

Ben Welp, Bertus Berghuis, Bones

ISBN

978-90-8585-190-5

WETENSCHAPSWINKEL WAGENINGEN UR

Rapportnummer 259, augustus 2009, www.wetenschapswinkel.wur.nl

Vitaliteit van de tuinbouw in Heemskerk

Rapportnummer 259

Rob Stokkers en Ruud van der Meer, Wageningen, augustus 2009

LEI Wageningen UR

Postbus 29703
2502 LS Den Haag
(070) 335 83 30
informatie.lei@wur.nl
www.lei.wur.nl

Het LEI ontwikkelt voor overheden en bedrijfsleven sociaal-economische kennis op het gebied van voedsel, landbouw en groene ruimte. Met onafhankelijk onderzoek biedt het zijn afnemers houvast voor maatschappelijk en strategisch verantwoorde beleidskeuzes. Het onderzoek wordt uitgevoerd in nauw contact met opdrachtgevers en andere betrokken partijen. De expertise van het LEI berust op een grondige kennis van de sector en een daarop toegesneden gebruik van concepten en technieken uit de economische en sociale wetenschappen. Het werkterrein omvat de agrosector, de visserij, het natuurbeheer en het gebruik van de groene ruimte. Alle schakels van consument tot producent zijn erin betrokken. Een toenemend deel van ons onderzoek is gericht op internationale vraagstukken.

Plant Research International Business Unit Agrosysteemkunde

Postbus 16
6700 AA Wageningen
(0317) 48 05 49
www.pri.wur.nl

Plant Research International is een onderzoeksinstituut voor strategisch en toepassingsgericht onderzoek. Het werkterrein loopt van DNA-niveau tot concepten voor productiesystemen. Agrosysteemkunde doet onderzoek naar o.a. multifunctioneel landgebruik, zorglandbouw en duurzaam land- en watergebruik met respect voor mens, milieu en natuur.

Werkgroep 'Van Duin tot Dorp'

Buurtteam 'Van Duin tot Dorp' bestaat uit vertegenwoordigers uit de gemeente Heemskerk. Het buurtteam ontvangt regelmatig vragen, suggesties, opmerkingen en ideeën. Het team kent verschillende werkgroepen die de vragen en suggesties behandelen. Het buurtteam heeft destijds vragen ontvangen over de vitaliteit van het Heemskerkerduin. De werkgroep bestaande uit de leden Bertus Berghuis en Ben Welp heeft getracht met de hulp van de Wetenschapswinkel een antwoord te vinden op deze vraag.

Wetenschapswinkel Wageningen UR

Postbus 9101
6700 HB Wageningen
(0317) 48 39 08
wetenschapswinkel@wur.nl
www.wetenschapswinkel.wur.nl
www.wetenschapswinkels.nl

Maatschappelijke organisaties zoals verenigingen en belangengroepen, die niet over voldoende financiële middelen beschikken, kunnen met onderzoeksvragen terecht bij de Wetenschapswinkel Wageningen UR. Deze biedt ondersteuning bij de realisatie van onderzoeksprojecten. Aanvragen moeten aansluiten bij de werkgebieden van Wageningen UR: duurzame landbouw, voeding en gezondheid, een leefbare groene ruimte en maatschappelijke veranderingsprocessen.

Inhoud

Voorwoord	vii
1 Inleiding	1
1.1 Aanleiding	1
1.2 Probleemstelling	1
1.3 Doelstelling	1
1.4 Leeswijzer	1
2 Werkwijze	3
3 Tuinbouw in Heemskerk en Nederland	5
3.1 Structuurontwikkeling	5
3.2 Bedrijfs grootte en bedrijfsopvolging	7
3.3 Bedrijfstypen en specialisatie	7
3.4 Bedrijfsresultaten	8
3.5 Samenvatting	9
4 Ontwikkelingen in het tuinbouwgebied Heemskerk	11
4.1 Natuur en landschap	11
4.2 Licht	11
4.3 Water	11
4.4 Ruimtelijke ordening	12
4.5 Tuinbouwsectoren	14
4.6 Samenvatting	14
5 Toekomstscenario schaalvergroting voor de tuinbouw in Heemskerk	17
5.1 Bedrijfstypen na schaalvergroting	17
5.2 Gevolgen schaalvergroting voor het tuinbouwgebied Heemskerk	17
5.3 Haalbaarheid scenario schaalvergroting	18
6 Conclusies	21
Literatuur	23
Bijlage 1 Aanpassingen arealen en hoeveelheden bloembollen en bolbloemen in de Landbouwtelling	25
Bijlage 2 Bruto Standaard Saldo en Nederlandse Grootte Eenheden voor de bloembollenteelt en broeierij in Nederland in 2006 en aanpassingen in de NGE-normen voor de broeierij in Heemskerk	26

NOORDHOLLANDS DAGBLAD • STAD EN STREEK

Dagblad Kennemerland

Pré Wonen speelt in op - lange termijn - einde tuinbouwgebied

Grond aankopen in Heemskerkduin

NOORDHOLLAND

HEEMSKERK - Woningcorporatie Pré Wonen koopt grond aan in het Heemskerkse tuinbouwgebied. Dit in de verwachting dat het agrarisch gebied op termijn deels opgaat aan woningbouw.

Pré Wonen heeft inmiddels twee percelen gekocht aan de Heemskerkse dijk langs de Hondsdoornweg, bij elkaar 30.000 m². De woningcorporatie is al bij elkaar geïnteresseerd in een vijftal percelen. Eenmaal de kollegetaastelling Woon op Maat ook al koopt in het Heemskerkse

gebied heeft gekocht. Het is al een aantal jaren geleden dat wij snaks woudegebied willen bouwen, moeten we aankopen", aldus Van Zijl die zegt dat er ook commerciële ontwikkelingen op het terrein zullen zitten.

De plaatselijke verstedelijkings- en tuinbouworganisaties die door het gebied agrarisch willen houden. Pré Wonen gaat eruit dat het gebied te klein is om het gebied te ontwikkelen en dat de nabouwen van dit gebied een bijgesteld agrarisch be-

slaan. Het is een voorbeeld van een gebied dat in de toekomst wellicht niet meer geschikt is voor landbouw. De provincie heeft de provincie de rode lijnen getrokken. Daar waar gebouwd mag worden. Daar waar geen gebouwd mag worden. Daar waar geen gebouwd mag worden. Daar waar geen gebouwd mag worden.

Pré Wonen, vooral actief in IJmuiden en Beverwijk, wil meer doen in Heemskerk. Zoals al bekend in de Heemskerkse dijk. Hier wordt de nabouwen van dit gebied een bijgesteld agrarisch be-

van Heerle, de eigen projectontwikkelaar van Pré Wonen. Hij is niet bij de rentenier. Daarbij heeft Pré Wonen zich niet. Pré Wonen heeft de gemeente en met de bestuursleden door de Heemskerkse dijk te bouwen. Pré Wonen heeft de gemeente en met de bestuursleden door de Heemskerkse dijk te bouwen.

Van Heerle voorziet op termijn woningbouw op een deel van het gebied. De Heerle heeft de bestuursleden en de bestuursleden hebben het bij zich op. Tegelijkertijd wordt het gebied ook op andere manieren ontwikkeld. Daar is bijvoorbeeld de nabouwen van dit gebied een bijgesteld agrarisch be-

Bron: Dagblad Kennemerland (3 januari 2009).

Voorwoord

In het gebied Heemskerkerveld en Noorddorp is onduidelijkheid over de toekomst. Vorig jaar moest het bestemmingsplan herzien worden. Werkgroep 'Van Duin tot Dorp' merkte dat er veel onrust heerst bij de tuinders over de toekomst van het Heemskerkerveld en Noorddorp. De werkgroep heeft daarom in 2008 contact gelegd met de Wetenschapswinkel Wageningen UR met de vraag advies en onafhankelijk onderzoek te doen naar de toekomst en inrichting van het gebied. Deze vraag is opgepakt door studenten Landinrichtingswetenschappen, zij hebben binnen hun Academic Master Cluster gekeken naar de ontwikkelingsperspectieven voor Heemskerkerveld en Noorddorp. Hun bevindingen zijn teruggekoppeld in een discussieavond waar tuinders, gemeente, woningcorporaties en andere belanghebbenden aanwezig waren. Eén van de aanbevelingen van de studenten was verder onderzoek te verrichten naar de economische vitaliteit van de tuinbouw in het gebied. De werkgroep 'Van Duin tot Dorp' is met deze vraag nogmaals met de Wetenschapswinkel Wageningen UR om tafel gaan zitten. De Wetenschapswinkel zag het belang van het onderzoek in en heeft onderzoekers van het Landbouw Economisch Instituut (LEI) de opdracht gegeven de economische vitaliteit van het tuinbouwgebied te bestuderen.

Het onderzoek dat uitgevoerd is door het LEI kende eigenlijk twee fasen. Allereerst hebben de onderzoekers vanuit bestaande data bestanden gekeken naar de economische vitaliteit van het gebied. De resultaten van deze studie zijn in een discussieavond in het gebied teruggekoppeld aan de tuinders. Tijdens deze avond werd duidelijk dat de tuinders twijfelden aan de juistheid van de cijfers waarmee het LEI werkt. Volgens de tuinders kwamen de cijfers niet overeen met de werkelijkheid. Om tegemoet te komen aan de wens van de tuinders hebben de onderzoekers in een tweede fase meerdere tuinbouw bedrijven bezocht. De bedrijfsbezoeken hebben geleid tot aanpassing van de uitgangspunten. Het resultaat van dit onderzoek treft u in deze rapportage. De werkgroep 'Van Duin tot Dorp' hoopt dat dit rapport de tuinders inzicht geeft in hun tuinbouwgebied en het hen handvatten biedt om in te spelen op de toekomst. Zij kunnen daarbij op de medewerking rekenen van de werkgroep 'Van Duin tot Dorp'.

De werkgroep wil graag Marjolein Elings, Jan van Nieuwenhuize en Gerard Straver van Wageningen UR en Rob Stokkers en Ruud van der Meer van het LEI Wageningen UR bedanken voor hun inzet in dit mooie project. Ditzelfde geldt voor de AMC studenten: Christian Buurste, Alex Eelderink, Geert Schoemakers, Pim Kupers en Vincent Reintjes.

Werkgroep 'Van Duin tot Dorp'
Bertus Berghuis
Ben Welp

'Speculatie ondermijnt tuinbouw'

DOOR JAN BUTTER

HEEMSKERK - De grondaankopen van de woningcorporaties in het Heemskerkerduin ondermijnen de ont-plooiingskansen van de agrarische jongeren. Dat vindt wet-houder Leo van der Kolk. Hij spreekt van speculeren met gemeenschapsgeld.

Wethouder Van der Kolk zegt de jongste ontwikkeling 'met ledere ogen' aan te zien. Kennelijk geloven de woningcorporaties niet in de agrarische toekomst van dit gebied en kopen zij daarom grond aan. „Ik heb het geloof in het tuindersgebied niet verloten”, aldus Van der Kolk. „Maar het wordt voor de tuinders nu dubbel moeilijk om te laten zien dat zij hier een levensvatbaar bedrijf kunnen neerzetten.”

De wethouder is niet blij met de grondaankopen. Die een onmiddellijke prijsopdrijving tot gevolg hebben. Zodanig dat de tuinders niet meer kunnen uitbreiden en pas op hun plaats maken met investeren. Eerst deed Woon op Maat inkopen en recent Pré Wonen. De maat bij de tuinders was vol. Ze trokken met een twintigtal tractoren naar het raadhuis. Een prima actie, aldus de wethouder.

Van der Kolk kan zich de boosheid goed voorstellen, met name bij de jonge agrariërs. Ze hebben het toch al zwaar. De corporaties hollen de positie van de jonge ondernemers uit. „Ik kan ze niet

verbieden om grond te kopen. Wel vraag ik mij af of zij op deze speculatieve manier zouden moeten handelen. Ze werken immers met gemeenschapsgeld.”

Bestemmingsplan

De gemeente staat machteloos aan de zijlijn. Er is een ultiem middel, doelt de wethouder op het in herziening zijnde bestemmingsplan. De gemeenteraad heeft al gezegd dat het agrarisch gebied agrarisch moet blijven. Dat biedt zekerheid voor de eerste tien jaar, maar is voor de tuinders niet lang genoeg. „Ik kan niets zeggen over de periode na 2019. Dat is niet reëel.”

Van der Kolk vindt dat het tuinbouwgebied een wezenlijk onderdeel is van de gemeente Heemskerk. Hij doet een oproep aan de politieke partijen die binnenkort hun nieuwe verkiezingsprogramma gaan schrijven. „Laat ze opschrijven wat ze met het Heemskerkerduin op de lange termijn voor hebben. Dat geeft duidelijkheid en rust.”

→ **Stad en Streek 2: Blijven boksen voor tuinbouw**

Bron: Dagblad Kennemerland (9 januari 2009).

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Op verzoek van de werkgroep "Van Duin tot Dorp" en in opdracht van de Wetenschapswinkel van Wageningen UR heeft een vijftal studenten landinrichtingwetenschappen een inventarisatie gemaakt van het gebied Heemskerkerduin en Noorddorp en de wensen en knelpunten die leven bij de diverse actoren in dat gebied. Uit deze inventarisatie is naar voren gekomen dat de economische waarde van de tuinbouw in het gebied onduidelijk is. Met name de tuinders hebben het idee dat de gemeente Heemskerk onvoldoende inzicht heeft in de betekenis van hun werkzaamheden voor de economische vitaliteit en werkgelegenheid in de gemeente (Buurstee et al., 2008).

1.2 Probleemstelling

De werkgroep "Van Duin tot Dorp" wil graag helderheid over de economische vitaliteit van het gebied Heemskerkerduin en Noorddorp door een verdere verdieping van het inventariserende onderzoek van de studenten. Bovendien moet het toekomstperspectief voor de tuinbouw in het gebied over 10 jaar worden geschetst ten aanzien van de bedrijfseconomische resultaten, bedrijfsopvolging, schaalvergroting en werkgelegenheid.

1.3 Doelstelling

De doelstelling van dit project is het in kaart brengen van de economische vitaliteit in het tuinbouwgebied Heemskerkerduin en Noorddorp en het schetsen van het economisch toekomstperspectief. Hierbij geldt als uitgangspunt dat de bestemming tuinbouw in het gebied ook op langere termijn gegarandeerd is, zodat ontwikkelingen in het beleid ten aanzien van ruimtelijke ordening niet meegenomen hoeven worden.

1.4 Leeswijzer

Na deze inleiding volgt in hoofdstuk 2 een toelichting op de gebruikte data en methoden. Vervolgens geeft hoofdstuk 3 een beschrijving van de tuinbouw in Heemskerk in vergelijking met Nederland als geheel. In hoofdstuk 4 worden de ontwikkelingen in het tuinbouwgebied Heemskerk geschetst op het gebied van natuur, milieu, landschap en ruimtelijke ordening en die in de belangrijkste tuinbouwsectoren. Een mogelijk toekomstscenario schaalvergroting voor de tuinbouw in Heemskerk wordt uitgewerkt in hoofdstuk 5. Het afsluitende hoofdstuk 6 bestaat uit een aantal korte conclusies.

VRIJDAG 9 JANUARI 2009

Jonge ondernemende agrariërs genoeg in Heemskerkerveld

'Blijven knokken voor tuinbouwgebied'

DOOR JAN BUTTER

HEEMSKERK - De Heemskerkse tuinders staan bekend om hun kennis van zaken en hun producten van hoge kwaliteit. Jonge ondernemers zijn hier genoeg. Investeren doen ze volop. Oftewel, er zit wel degelijk toekomst in het tuinbouwgebied Heemskerkerveld.

Het tuinbouwgebied van Heemskerk is veel te klein. Het klinkt het vaak. Je kan de jonge agrariërs Marius Duin, Dirk Koper, Marcel de Groot en Guus Sinniger niet kwader krijgen. Wat nu kleinschalig, roepen deze twintigers en dertigers. "We bepalen wat groot en wat klein is. De kapper in dorp is klein. Moet hij daarom weg?", aldus een boze Koper.

Sinniger: "Wij onderscheiden ons van de massa met bijzondere producten van hoge kwaliteit. Wij vangen daarvoor een extra prijs." Koper: "Het eens met de veiling in Aalsmeer en noem de naam Heemskerk. Moet je ze horen."

Niemand besefte hoe veel van het Heemskerkerveld op transport gaat. De politiek heeft geen flauw benul wat hier gebeurt.

Het vieraal trouwde maandag de jonge agrariërs op om met hun tractor naar het raadhuis te rijden. Uit protest tegen de grond-aankopen van Pré Wonen en Woon op Maat. Het was een succes. Er waren veel meer jonge ondernemers dan men zou denken.

Duin schat een veertigtal. Zij wil met ondersteunend glas. Hoofd-

Pré Wonen: geen speculatie

VELSERBROEK - Speculeren met gemeentelapged klinkt spannend, maar dekt de lading niet. Dat antwoordt Pré Wonen op de suggestie van wethouder Leo van der Kolk.

Volgens woordvoerder Albert Laterveer is Pré Wonen "niet op zoek naar dikke winsten, maar probeert het woningen te bouwen". Daar is een schreeuwend tekort aan. Hij ziet de aankoop als waardevermeerdering.

"Het wordt te duur om er nog rendement uit te halen, zegt Duin die de protestactie leidde. Of de jongeren willen investeren? Nou en al, bezweert hij. Ze zijn druk bezig met nieuwe schuren, rollkasten, machines.

Geestgronden

Het Heemskerkerveld willen ze niet uit. Duin: "Waarom zou ik naar Wieringerwerf gaan? Ik ben agrariër in Heemskerk. Ik heb een binding met het dorp. Klaar." De Groot prijst de grond, de beroemde geestgronden in de luwe van de duinen. Ze kunnen hier het jaar rond werken. De volgende roemt de kennis en de onderlinge competitie. Wie is de beste? Dat dreigt allemaal te verdwijnen.

Volgens Koper zijn de meeste bedrijven "koudrechtbedrijven met ondersteunend glas". Hoofd-

Pré Wonen tekent verder aan dat de kavel die recent werd verworven, al een jaar te koop stond. Oftewel, erg agressief zijn we niet, aldus Laterveer die vindt dat er verschillende belangen zijn die allemaal legitiem zijn. Dat geldt voor de tuinders, maar ook voor Pré Wonen.

Pré Wonen respecteert het bestemmingsplan. De grond wordt verhuurd aan tuinders. "Het enige dat we bereiken, is dat we een sterke positie hebben als de structuurnota van de provincie in een later stadium wordt gevolgd."

"We moeten het die mensen niet kwalijk nemen. Natuurlijk pakkende ze de hoogste prijs. Het is ook hun pensioen."

Wat dan? De jonge tuinders hebben ook een, twee drie geen oplossing paraat. De politiek? Ach, die heeft niets te vertellen. De corporaties, banken en makelaars maken in Heemskerk de dienst uit, zeggen ze. Marius Duin is strijdvaardig. "We blijven boksen voor dit gebied. De gemeente moet wel meewerken om de speculanten buiten de deur te houden. Er moet duidelijkheid komen."

Het tuinbouwgebied Heemskerkerveld vanuit de lucht.

FOTO: GOOGLE EARTH

Bron: Dagblad Kennemerland (9 januari 2009).

2 Werkwijze

De analyse van de economische vitaliteit van de tuinbouw in Heemskerkerduin en Noorddorp is gebaseerd op de CBS-landbouwtelling. Het Centraal Bureau voor de Statistiek houdt jaarlijks een schriftelijke enquête, die door alle boeren en tuinders in Nederland verplicht moet worden ingevuld. Voor de jaren 2000, 2004 en 2008 zijn de volgende kengetallen opgevraagd voor alle tuinbouwbedrijven in Nederland:

- areaal, opgesplitst naar teelten;
- bedrijfsomvang in NGE¹;
- werkgelegenheid in AJE²;
- leeftijd bedrijfshoofd;
- opvolgingssituatie.

Deze gegevens zijn verwerkt tot overzichten, waarin per bedrijfstype en grootteklasse het aantal bedrijven, het bijbehorend areaal, de werkgelegenheid en de opvolgingssituatie voor het tuinbouwgebied Heemskerkerduin en Noorddorp en de tuinbouw in Nederland als geheel is weergegeven. Daarbij wordt verondersteld dat de bedrijven die binnen 10 jaar zullen stoppen voldoen aan de volgende criteria: a) zijn geen BV, b) hebben een bedrijfshoofd van 50 jaar of ouder, en c) hebben volgens eigen opgave geen opvolger.

Vervolgens zijn uit het Bedrijven-Informatienet van het LEI bedrijfseconomische kengetallen opgevraagd voor de in het tuinbouwgebied Heemskerkerduin en Noorddorp voorkomende bedrijfstypen. Voor de periode 2001-2007 zijn de volgende kengetallen opgevraagd:

- areaal, opgesplitst naar teelten;
- bedrijfsomvang in NGE;
- werkgelegenheid in AJE (arbeidsjaareenheden);
- opbrengsten;
- netto bedrijfsresultaat;
- rentabiliteit.

Deze gegevens zijn op bedrijfstype en grootteklasse verwerkt en gekoppeld aan de voornoemde overzichten uit de CBS-landbouwtelling.

Tijdens een tussentijdse presentatie van de voorlopige resultaten aan tuinders in de gemeente Heemskerk op 2 februari 2009 kwam naar voren, dat zij zich niet herkennen in het beeld van het tuinbouwgebied Heemskerkerduin en Noorddorp op basis van de CBS-landbouwtelling. Om inzicht te krijgen in de achterliggende redenen waarom dit beeld niet overeenkomt, zijn zeven tuinbouwbedrijven bezocht en geënquêteerd.

Daarbij zijn de individuele bedrijfsgegevens van deze bedrijven uit de Landbouwtelling vergeleken met de werkelijke bedrijfssituatie in 2008 volgens opgave van de tuinbouwondernemers zelf. Uit deze enquête blijken twee belangrijke oorzaken voor het verschil in beeldvorming:

1. Het is voor het typische Heemskerkse bedrijf met bloementeel in rolkassen niet altijd duidelijk hoe het formulier van de CBS-landbouwtelling moet worden ingevuld.
2. In de Heemskerkse broeierij ofwel bolbloementeel zijn voor een aantal gewassen de generieke NGE-normen te laag, omdat in Heemskerk over het algemeen een relatief duur assortiment wordt geteeld.

¹ De NGE (= Nederlandse Grootte Eenheid) is een maatstaf voor de omvang van een bedrijf. De NGE staat voor een bedrag van € 1.400 Bruto Standaard Saldo. Het Bruto Standaard Saldo wordt berekend door de directe kosten van de opbrengsten af te trekken. Het aantal NGE wordt uitgedrukt per ha teelt of in de broeierij per 1.000 stuks of kg (zie ook bijlage 2). Op deze wijze is het mogelijk om bijvoorbeeld de omvang van een glastuinbouwbedrijf te vergelijken met een opengrondsgroentebedrijf.

² Een AJE (= arbeidsjaareenheid) is gelijk aan 2.000 gewerkte arbeidsuren, waarbij één arbeidskracht maximaal één AJE kan leveren.

Om het eerste probleem te ondervangen zijn op basis van de enquête enkele algemene rekenregels geformuleerd (zie bijlage 1). Vervolgens zijn voor elk bedrijf afzonderlijk aanpassingen gemaakt in de individuele bedrijfsgegevens uit de landbouwtelling. Deze individuele resultaten zijn tenslotte weer gesommeerd om tot een bijgesteld beeld te komen voor het gehele tuinbouwgebied in Heemskerk.

Het tweede probleem is opgelost door in de enquête vragen op te nemen over de opbrengsten en kosten van de bolbloementeel. Op basis daarvan zijn zo nodig gebiedsspecifieke NGE-normen opgesteld (zie bijlage 2).

In de analyse wordt de economische vitaliteit van de tuinbouw in het Heemskerkerduin en Noorddorp vergeleken met die in Nederland als geheel. Bovendien wordt op basis van eerder onderzoek het toekomstperspectief van de tuinbouw in het Heemskerkerduin en Noorddorp op hoofdlijnen geschetst, waarin op kwalitatieve wijze de randvoorwaarden worden aangegeven om een economische perspectiefvolle tuinbouw in het gebied te realiseren.

3 Tuinbouw in Heemskerk en Nederland

3.1 Structuurontwikkeling

In tabel 3.1 is een overzicht gegeven van de ontwikkeling van de tuinbouw in de gemeente Heemskerk en in Nederland in de periode 2000-2008. Alleen de bedrijven met een areaal opengrondstuinbouw of glastuinbouw zijn meegenomen in onderstaande resultaten.

Tabel 3.1 Vergelijking ontwikkeling tuinbouw Heemskerk met Nederland.

	Heemskerk				Nederland			
	2000	2004	2008	mutatie 00-08	2000	2004	2008	mutatie 00 - 08
aantal bedrijven met tuinbouw	117	97	79	-32	25.217	20.992	15.871	-37
areaal tuinbouw opengrond (ha)	185	155	167	-9	101.432	102.613	87.903	-13
w.v. bollen	114	90	83	-27	22.543	23.520	24.330	8
vaste planten	18	17	22	25	1.207	1.385	1.228	2
bloemkwekerij	24	27	39	64	2.552	2.528	2.581	1
groenten	28	19	20	-29	42.067	43.339	24.857	-41
areaal glastuinbouw (ha)	32	30	24	-25	10.527	10.487	10.038	-5
broeierij tulpen (mln stuks)	22	44	14	-35	1.150	1.311	1.254	9
aantal AJE	306	236	177	-42	96.954	79.086	73.555	-24
aantal AJE per bedrijf	2,6	2,4	2,2	-14	3,8	3,8	4,6	21
NGE per bedrijf	75	99	95	28	130	159	208	60
% hoofdberoeps- bedrijven	91	90	-	-	87	86	-	-

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking LEI.

Volgens de landbouwtelling van het CBS bedraagt het areaal tuinbouw opengrond in Heemskerk 167 hectare in 2008, waarvan de helft bestaat uit bloembollen. De oppervlakte glastuinbouw is 24 hectare en omvat met name sierteelt. Zowel het areaal tuinbouw opengrond als het areaal glastuinbouw zijn in de periode tussen 2000 en 2008 gedaald. Het areaal van de gewasgroepen vaste planten en bloemkwekerij is in deze periode juist toegenomen. Ten opzichte van 2004 is het areaal tuinbouw overigens wel gestegen, met name door een groter areaal bloemkwekerij. Het aantal bedrijven met tuinbouw in Heemskerk is sinds 2000 met een derde gedaald tot 79 bedrijven in 2008. Door een sterkere afname van het aantal bedrijven dan van het areaal is de bedrijfsomvang in Nederlandse Grootte Eenheden (NGE) toegenomen tot 95. De afname van het aantal bedrijven en de stijging van de bedrijfsgrootte heeft niet alleen in Heemskerk plaatsgevonden, maar is een beeld dat voor heel Nederland geldt.

Het aantal arbeidsjaareenheden dat wordt ingezet op de tuinbouwbedrijven in Heemskerk is sinds 2000 fors gedaald. Het aantal arbeidsjaareenheden in 2008 bedraagt 177, een daling van ruim 40% ten opzichte van 2000. De Heemskerkse tuinbouwbedrijven zijn in belangrijke mate hoofdberoepsbedrijven³. In 2004 was 90% een hoofdberoepsbedrijf, hetgeen iets hoger is dan het landelijk gemiddelde.

³ Er is sprake van een agrarisch hoofdberoepsbedrijf als minimaal 50 % van het inkomen uit de agrarische productiefunctie afkomstig is én minimaal 50 % van de arbeidsinzet van de ondernemer besteedt wordt aan het agrarisch bedrijf.

Uit reacties van tuinders en een daaropvolgende enquête onder een steekproef van zeven tuinbouwbedrijven in Heemskerk, blijkt het in tabel 3.1 geschetste beeld van de tuinbouw in dit gebied niet geheel correct te zijn (zie hoofdstuk 2). De landbouwtelling houdt namelijk geen rekening met het in Heemskerk veel voorkomende fenomeen van (bol)bloemeteelt in rolkassen (zie bijlage 1). Bovendien zijn de generieke NGE-normen voor de broeierij in Heemskerk veelal te laag, omdat in dit gebied een relatief duur assortiment bolbloemen wordt geteeld (zie bijlage 2). Tenslotte ontbreekt het grootste tuinbouwbedrijf Floricultura BV in de statistieken van Heemskerk, omdat de hoofdvestiging gelegen is in Assendelft (zie tekstkader).

Op basis van de in bijlage 1 en 2 voorgestelde gebiedsgerichte aanpassingen in de landbouwtelling wordt in tabel 3.2 een beter beeld van het tuinbouwgebied Heemskerk in 2008 gegeven.

Tabel 3.2 Schets van de tuinbouw in Heemskerk in 2008 op basis van de CBS-Landbouwtelling en na gebiedsspecifieke correcties, uitgedrukt in hectare.

	CBS	Na correcties	Mutatie (%)	Opmerkingen
Totaal tuinbouw opengrond	167	172		
bloembollen	83	62	-26	
w.v. tulp	12	2	-79	
lelie	16	5	-70	
overige bloembollen	55	54	-1	deels voor bloemproductie
bloemkwekerij	39	65	66	deels in rolkassen
w.v. tulp	-	20	-	
lelie	-	39	-	
vaste planten	22	22	0	deels voor bloemproductie
groenten	20	20	0	
Totaal glastuinbouw	24	19		
snijbloemen vast glas	15	10	-31	
broeierij tulpen (mln. st.)	14	14	0	
broeierij narcis (mln. st.)	51 ton	5,1	-	
broeierij hyacint (mln. st.)	4,4	8,8	100	
broeierij lelie (mln. st.)	-	7,8	-	
NGE per bedrijf	95	143	51	

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking en correcties LEI.

In het gebied blijkt in werkelijkheid minder bloembollenteelt en snijbloemen onder glas voor te komen dan in de landbouwtelling en beduidend meer bloemkwekerij in de opengrond, al dan niet onder rolkassen. Er wordt naar schatting op 65 hectare bloemkwekerijgewassen (inclusief bolbloemen) geteeld. Dat is nog exclusief het areaal vaste planten en overige bloembollen, dat deels ook voor de bloemproductie wordt gebruikt. Met uitzondering van tulpen zijn bovendien de hoeveelheden gebroeide bloembollen fors hoger dan in de landbouwtelling. Door al deze correcties neemt de bedrijfsomvang in NGE met ruim 50% toe tot gemiddeld 143 per bedrijf, waardoor het verschil met het gemiddelde tuinbouwbedrijf in Nederland wordt gehalveerd. De bruto toegevoegde waarde (= opbrengsten minus directe kosten) van de tuinbouw in Heemskerk komt zodoende uit op ongeveer 16 miljoen euro.

Floricultura BV (www.floricultura.nl)

Floricultura is een familiebedrijf en vanaf 1933 gespecialiseerd in orchideeën. Na de introductie van de weefselkweek heeft het bedrijf ook zelf de vermeerdering, veredeling en selectie van orchideeën ter hand genomen en is de laatste decennia uitgegroeid tot marktleider van jonge orchideeënplanten in Europa.

De hoofdvestiging is van oorsprong in Assendelft, waar het bedrijf momenteel nog drie hectare glas heeft. Sinds 1999 is Floricultura echter ook gevestigd in Heemskerk, inmiddels verspreid over drie locaties met een totale oppervlakte van ruim 10 hectare glas. In Heemskerk heeft het bedrijf ongeveer 450 mensen in dienst voor ongeveer 350 fte en werd in 2008 een omzet gerealiseerd van naar schatting 50 tot 60 miljoen euro. (persoonlijke mededeling C.J. Schoone, directeur Floricultura)

3.2 Bedrijfs grootte en bedrijfsopvolging

De ontwikkelingen in de bedrijfsstructuur zijn ook zichtbaar in tabel 3.3, waarin de bedrijven zijn uitgesplitst naar bedrijfsgrootteklassen. Bij de indeling van de bedrijven zijn grenzen gehanteerd van 150 en 250 NGE tussen de drie bedrijfsgrootteklassen.

Tabel 3.3 Verdeling aantal bedrijven en areaal tuinbouw over de bedrijfsgrootteklassen in Heemskerk en Nederland in 2008, alsmede de leeftijd oudste ondernemer en percentage bedrijven met opvolging per grootteklasse.

	Heemskerk				Nederland			
	bedrijven (%)	areaal (%)	leeftijd (jaar)	opvolging (%)	bedrijven (%)	areaal (%)	leeftijd (jaar)	opvolging (%)
klein	67	48	52	58	47	17	54	54
midden	19	19	46	87	23	27	49	73
groot	14	33	47	91	30	56	48	80

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking en correcties LEI.

In de gemeente Heemskerk valt tweederde van de bedrijven in de grootteklasse klein en zij hebben samen bijna de helft van het areaal cultuurgrond in gebruik. De grote bedrijven maken 11% uit van het totaal aantal bedrijven en exploiteren samen ruim een kwart van het areaal cultuurgrond. In vergelijking met Nederland zijn er in Heemskerk meer kleine bedrijven met een relatief groot aandeel van het areaal.

De leeftijdsopbouw van de oudste ondernemer in Heemskerk is vergelijkbaar met de rest van Nederland. De oudste ondernemer op de kleine bedrijven is gemiddeld ouder dan op de middelgrote en grote bedrijven.

Bedrijven worden gekenmerkt als een bedrijf met opvolger als a) het bedrijf een rechtspersoon is (voornamelijk BV's), b) de oudste ondernemer vijftig jaar of jonger is, en c) in de landbouwtelling is aangegeven dat er een opvolger is. Uit tabel 3.2 blijkt dat bij de middelgrote en grote bedrijven ongeveer 90% een opvolger heeft, terwijl dat bij de kleine bedrijven met bijna 60% beduidend lager. Gemiddeld heeft in Heemskerk 68% van de bedrijven een opvolger, hetgeen vergelijkbaar is met heel Nederland.

In Heemskerk bedraagt het areaal cultuurgrond op de tuinbouwbedrijven die in 2008 geen opvolger hadden zo'n 44 hectare. Dit is grond die naar verwachting tot 2020 vrij zal komen voor andere land- en tuinbouwbedrijven.

3.3 Bedrijfstypen en specialisatie

De diversiteit in bedrijfstypen en de mate van specialisatie in Heemskerk is erg groot, waardoor het vrijwel onmogelijk is een aantal veel voorkomende bedrijfstypen te onderscheiden. Wel kan een indeling worden gemaakt op basis van bedrijfsgrootteklassen, waardoor een aantal hoofdlijnen zichtbaar wordt (zie tabel 3.4).

Absoluut gezien nemen vrijwel alle teeltactiviteiten in omvang (areaal, aantallen, NGE's) toe bij een toenemende bedrijfsgrootte, zonder dat daarin een duidelijk onderscheid is te maken. Relatief gezien zijn echter bij de kleine bedrijven de meer kapitaalsintensieve snijbloementeelt onder

glas en vaste-plantenteelt belangrijker en bij de midden en grote bedrijven de bloemkwekerij en broeierij van tulpen en lelies.

Tabel 3.4 Gemiddelde bedrijfsopzet naar bedrijfsgrootteklasse in Heemskerk in 2008.

	Klein	Midden	Groot
Areaal (ha) waarvan:	1,8	2,5	5,9
tuinbouw opengrond	1,4	2,4	5,5
- bloembollen	0,5	0,5	2,3
- bloemkwekerij	0,3	1,1	3,1
- vaste planten	0,2	0,7	0,1
snijbloemen (glas)	0,1	0,1	0,2
broei tulpen (aantal * 1.000)	53,1	277,3	678,4
broei lelie (aantal * 1.000)	35,8	170,8	307,4
NGE's, waarvan:	74	202	393
bloembollen (%)	9,0	3,5	7,4
bloemkwekerij (%)	6,1	11,1	11,2
vaste planten (%)	10,3	13,8	0,7
snijbloemen (glas) (%)	28,5	9,4	6,2
broei tulpen (%)	7,3	14,1	17,7
broei lelie (%)	21,7	38,1	35,2

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking en correcties LEI.

3.4 Bedrijfsresultaten

In het Bedrijven-Informatienet van het LEI wordt een aantal landbouwbedrijfstypen onderscheiden, waarvan het snijbloemenbedrijf onder glas qua bedrijfsstructuur het meest vergelijkbaar is met de in Heemskerk voorkomende bedrijven. In tabel 3.5 wordt een overzicht gegeven van de bedrijfsopzet en financiële resultaten van het gemiddelde snijbloemenbedrijf onder glas in Nederland op basis van dit Informatienet.

De oppervlakte snijbloemen op de gespecialiseerde snijbloemenbedrijven was de afgelopen jaren vrij stabiel en lag rond 1,5 hectare. De teelt is arbeidsintensief gezien het grote aantal arbeidsjaareenheden per bedrijf, dat ligt tussen de 5,5 en 6,3. Ondanks de sterk stijgende opbrengsten bleef het netto bedrijfsresultaat gemiddeld licht negatief. De rentabiliteit, ofwel de opbrengsten per 100 euro kosten, van de snijbloemenbedrijven schommelde tussen de 91 en 96% en was daarmee hoger dan gemiddeld in de Nederlandse land- en tuinbouw.

Tabel 3.5 Bedrijfsresultaten snijbloemenbedrijven in Nederland in de jaren 2001-2007.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
bedrijfsoppervlakte (ha)	2,5	2,5	2,3	2,6	2,0	2,0	2,0
snijbloemen (ha)	1,5	1,5	1,5	1,6	1,5	1,6	1,6
NGE	219	219	225	234	234	242	243
AJE	5,5	5,6	5,7	6,2	6,0	6,0	6,3
opbrengsten (€ x 1.000)	590,1	620,6	635,5	708,2	737,3	798,9	878,4
netto bedrijfsresultaat (€ x 1.000)	-25,4	-29,1	-63,6	-66,7	-61,0	-36,4	-40,1
rentabiliteit (%)	96	96	91	91	92	96	96

Bron: Informatienet LEI.

De gemiddelde rentabiliteit van de snijbloemenbedrijven over de jaren 2001-2007, uitgesplitst naar bedrijfsgrootteklasse, is weergegeven in tabel 3.6. Duidelijk komt naar voren dat de grote bedrijven gemiddeld beduidend betere bedrijfsresultaten behalen dan de kleine bedrijven.

Tabel 3.6 Rentabiliteit van de snijbloemenbedrijven in Nederland per bedrijfsgrootteklasse, gemiddeld over de jaren 2001-2007.

	Rentabiliteit (in %)
Klein	82
Midden	92
Groot	98

Bron: Informatienet.

3.5 Samenvatting

In 2008 telde de gemeente Heemskerk nog 79 bedrijven met tuinbouw onder glas of in de opengrond in vergelijking met 117 bedrijven in 2000. In dezelfde periode nam ook het areaal tuinbouw in de opengrond en onder glas af. In 2008 was het grootste deel van het tuinbouwareaal bestemd voor de bloemkwekerij (inclusief bolbloemen) in de opengrond, al dan niet onder rolkassen. De glastuinbouw bestond voornamelijk uit de snijbloemen.

De werkgelegenheid op de bedrijven bedroeg 177 arbeidsjaareenheden (AJE) ofwel gemiddeld 2,2 AJE per bedrijf. Dit is beduidend minder dan het gemiddelde in de overige Nederlandse tuinbouw. Tweederde van de hoofdberoepsbedrijven in Heemskerk heeft een opvolger, vergelijkbaar met overig Nederland.

De bedrijfsomvang in NGE van de Heemskerkse tuinbouwbedrijven is eveneens fors lager dan in overig Nederland; tweederde van de bedrijven valt in de grootteklasse 'klein' met minder dan 150 NGE. Deze bedrijven hebben relatief veel snijbloemen onder glas en vaste planten. De middelgrote en grote bedrijven met meer dan 150 NGE hebben daarentegen relatief meer bloemkwekerij in de opengrond en tulpen- en leliebroei. De bruto toegevoegde waarde van de tuinbouw in Heemskerk exclusief Floricultura bedraagt ongeveer 16 miljoen euro.

Uit het Informatienet van het LEI blijkt, dat de laatste jaren de rentabiliteit van de gespecialiseerde snijbloemenbedrijven onder glas in Nederland tussen 91 en 96% lag. Een uitsplitsing van de rentabiliteit naar grootteklasse laat zien, dat de rentabiliteit beduidend beter is op grotere bedrijven. Op de langere termijn hebben deze grotere bedrijven daarom gemiddeld genomen meer toekomstperspectief.

LTO: vastleggen in structuurvisie

'Tenminste dertig jaar tuinbouw'

DOOR JAN BUTTER

HEEMSKERK - Voor dertig jaar zekerheid voor de agrariërs in het tuinbouwgebied Heemskerkerduin. Dat is de inzet van de land- en tuinbouworganisatie LTO-Noord, afdeling Heemskerk-Beverwijk in een brief aan de provincie.

De brief van LTO, ondertekend door voorzitter Siem Kuiper, haakt in op de commotie na recente grondaankopen door woningcorporatie Pré Wonen (en eerder door Woon op Maat). Met name de jonge tuinders voelen zich bedreigd in hun toekomst. De ontstane onzekerheid is funest. Als nu in de nieuwe structuurvisie staat dat het gebied agrarisch blijft, dan hebben zij dertig jaar zekerheid.

Zo is de gedachte van de LTO-Noord die weer dat de provincie bezig is met het opstellen van een nieuwe structuurvisie. De woningcorporatie weet dat natuurlijk ook. Die zinspeelt op een wijziging van functie. Kuiper zegt de indruk te hebben dat de woningcorporaties in de regio een sterke lobby voeren om de agrarische functies van het Heemskerkerduin van de kaart te krijgen.

In zijn 'hartenkrete' aan de gedeputeerden Ton Hooijmaijers en Jaap Bond schrijft Kuiper dat het Heemskerkse tuindergebied een uniek gebied is. „De kwaliteit van de ondernemers, in combinatie met de goede bodemkwaliteit en gunstige klimatologische omstandigheden, staan al decennia garant voor een economisch verantwoorde bedrijfsvoering.” Kuiper herinnert de pro-

vinciebestuurders aan een vergelijkbare discussie in de jaren 90. Toen werden openlijk vraagtekens gezet bij de levensvatbaarheid van de agrarische bedrijven hier. Hij voert een toenmalig onderzoek van de Stivas aan, waaruit bleek dat de Heemskerkse bedrijven financieel gezond waren met een goede solvabiliteit. Dat geldt volgens hem nog steeds.

Ondergraven

De aankopen van de woningcorporaties ondergraven de duurzame ontwikkeling van de agrarische sector, vindt de LTO. De grondprijzen schieten omhoog en dat belemmert de jonge tuinders. Pré Wonen stelde daar al eerder tegenover dat een van de kavels al een jaar te koop stond. De corporatie houdt er rekening mee dat hier ooit woningen komen en dan wil ze mee doen.

Tot die tijd zegt de corporatie de agrarische functie te respecteren: door de aangekochte percelen aan tuinders te verhuren. Maar dat vindt LTO-Noord niet genoeg. De organisatie, die verwijst naar de recente protestacties van veertig jonge ondernemers, doet 'een klemmend beroep' om de agrarische functie van het Heemskerkerduin tot in lengte van jaren in de structuurvisie veilig te stellen.

Bron: Dagblad Kennemerland (22 januari 2009).

4 Ontwikkelingen in het tuinbouwgebied Heemskerk

In dit hoofdstuk worden de ontwikkelingen op het gebied van natuur, landschap, milieu en ruimtelijke ordening en de ontwikkelingen in de diverse tuinbouwsectoren geschetst. Dit geschiedt op basis van bestaande literatuur, voor zover deze van toepassing is op de toekomstperspectieven van het tuinbouwgebied Heemskerk op de langere termijn.

4.1 Natuur en landschap

Het duingebied ten westen van Heemskerkerduin en Noorddorp is Vogel- en Habitatgebied en valt daarmee binnen Natura 2000. In artikel 6 lid 3 van de Europese Habitatrichtlijn (1992) wordt vereist, dat *'voor elk plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor zo'n gebied, een passende beoordeling wordt gemaakt van de gevolgen voor het gebied, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied. Gelet op de conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied en onder voorbehoud van het bepaalde in lid 4, geven de bevoegde nationale instanties slechts toestemming voor dat plan of project, nadat zij de zekerheid hebben verkregen dat het de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet zal aantasten en nadat zij in voorkomend geval inspraakmogelijkheden hebben geboden'*. Lid 4 van deze richtlijn regelt de uitzondering in geval van groot openbaar belang.

In 2005 is de gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 in werking getreden. Deze wet verankert de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn in nationale wetgeving en vervangt de directe werking daarvan. De Natuurbeschermingswet vereist een vergunning voor projecten, die de kwaliteit van habitats kunnen verslechteren of een verstorend effect hebben op de aanwezige soorten. Bij ruimtelijke ingrepen dient altijd nagegaan te worden of er een vergunning nodig is op grond van de gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998.

Bij herstructurering van Heemskerkerduin en Noorddorp zal bovengenoemde regelgeving zeker van toepassing zijn. In de checklist gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 (www.minInv.nl) wordt het bouwen van een kassencomplex als voorbeeld genoemd. Effecten die van invloed kunnen zijn betreffen emissies van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen, wateronttrekking, lichthinder (glastuinbouw) en toename van het verkeer. In het voordeel van de ligging van het gebied is de windrichting en de stroomrichting van het (oppervlakte)water van de duinen af.

De gebieden Heemskerkerduin en Noorddorp vallen binnen de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur (PEHS). Dat wil zeggen dat deze gebieden zijn aangewezen als zoekgebied voor het realiseren van de PEHS. Beide gebieden hebben daarin de status 'cultuur en natuur': agrarisch gebied met bijzondere natuurwaarden en kleine natuurreservaten, landgoederen en recreatiegebieden. Volgens het Streekplan Noord-Holland Zuid (2003) zijn in deze gebieden ontwikkelingen mogelijk als ze passen binnen de natuurdoelen voor het gebied en de identiteit van het landschap versterken.

4.2 Licht

De glastuinbouwsector, vertegenwoordigd door LTO Noord Glaskracht, en de Stichting Natuur en Milieu hebben gezamenlijk richtlijnen uitgewerkt om de lichtuitstoot van kassen met assimilatiebelichting te beperken. De regels voorzien in een beperking van de lichtuitstoot met 95% in 2008 gedurende een donkerperiode van 6 uur tussen zonsondergang en zonsopgang. Zij hebben de ambitie om de lichthinder in 2014 met 100% te beperken. Deze richtlijnen zullen worden opgenomen in het Besluit Glastuinbouw en daarmee een wettelijke status krijgen. Voornoemde regelgeving maakt geen onderscheid naar gebied. De regelgeving met betrekking tot natuur en landschap kan wel belemmerend zijn, wanneer blijkt dat lichtuitstoot een negatief effect heeft op de natuurkwaliteit van het nabijgelegen Natura 2000-gebied.

4.3 Water

Zeer recent is door het Hoogheemraadschap Noorderkwartier het waterplan 'Schoon water van duin tot meer' voor de gemeenten Beverwijk, Heemskerk en Uitgeest uitgebracht (2007). Dit waterplan bevat een integrale visie op het watersysteem in dit gebied en mondt uit in concrete projecten die nodig zijn om deze visie te realiseren. De visie vloeit voort uit internationale (o.a. Europese

Kaderrichtlijn Water (KRW)) en nationale (o.a. Nationaal Bestuursakkoord Water) beleidskaders. De KRW stelt eisen aan de waterkwaliteit, vertaald in normen voor chemische stoffen en ecologische doelstellingen. De tuinbouw in de open grond kenmerkt zich door een intensief gebruik van het land, wat gepaard gaat met een relatief hoog gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen. Hierdoor bestaat het risico op emissies van deze stoffen naar het grond- en oppervlaktewater. Dit risico is extra groot, omdat de schrale zandgronden in Heemskerk zeer uitspoelinggevoelig zijn. Hoewel de doelen van de KRW al in 2009 worden geoperationaliseerd, wordt er vanuit gegaan dat de gestelde doelen haalbaar zullen zijn. In het waterplan wordt vooruitgelopen op de doelen van de KRW door zodanige maatregelen te treffen, die in 2009 verder uitgewerkt kunnen worden en achteraf gezien niet tot spijt zullen leiden.

In het waterplan wordt tevens ingegaan op de noodzaak maatregelen te treffen om de waterkwaliteit te beheersen. Voor de tuinbouw in Heemskerk is in deze het voornemen om tien hectare waterberging bij kasteel Marquette (ten oosten van Noorddorp) te realiseren van belang.

4.4 Ruimtelijke ordening

In het Streekplan Noord-Holland Zuid (2003) van de provincie Noord-Holland heeft het gebied Heemskerkerduin en Noorddorp grotendeels de bestemming (glas)tuinbouw. Echter, in tegenstelling tot Noorddorp valt Heemskerkerduin in zijn geheel binnen de rode contour. Deze rode contour geeft de maximale ruimtelijke begrenzing van het bebouwd gebied op de lange termijn aan. Volgens de gemeente Heemskerk (2008) betekent dit echter niet zonder meer, dat dit gedeelte van het plangebied gezien mag worden als zogenoemde inbreilocatie voor woningbouw binnen de rode contour. Ook kassen worden namelijk door de provincie Noord-Holland gezien als bebouwd gebied en vallen daarmee binnen de rode contour.

Woningcorporaties als Pré Wonen en Woon op Maat anticiperen nu reeds op mogelijke woningbouw in de toekomst door percelen tuinbouwgrond in een deel van het Heemskerkerduin op te kopen. Deze grond houdt voorlopig een agrarische bestemming en wordt verhuurd aan tuinders in het gebied. Ook zitten enkele commerciële projectontwikkelaars op het vinkentouw om grond aan te kopen. Deze partijen krijgen het verwijt van tuinders, dat ze de grondprijzen opdrijven tot boven de agrarische waarde. Hierdoor zijn zij niet in staat om op een financieel verantwoorde wijze hun bedrijf uit te breiden (Butter, 2009a en 2009b). Volgens Bremmer, Blanc en Stokkers (2007) is de huidige grondprijs in het gebied € 35 per m². Deze prijs is voor glastuinbouw alleszins redelijk, maar voor opengrondstuinbouw is een prijs van € 15 tot 20 per m² meer in overeenstemming met het grondgebruik. Dit betekent dat in de huidige grondwaarde de prijs voor een toekomstige bestemmingswijziging is verdisconteerd.

Op 1 juli 2008 is de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) van kracht geworden. Deze wet voorziet in het opstellen van zogenaamde structuurvisies door de provincies, die in de plaats komen van de vroegere streekplannen. Deze structuurvisie heeft echter een ander karakter dan het streekplan: het is zelfbindend, dat wil zeggen het bindt de provincie zelf, maar is niet juridisch bindend voor derden (Ministerie van VROM, 2007). Het is een agendazettend strategisch beleidsdocument, dat de provincies zullen gebruiken als leidraad voor hun eigen beleid. Een dergelijk document behoeft een sterke onderbouwing.

In de structuurvisie van de provincie Noord-Holland, die in 2009 moet uitkomen, speelt de landbouw een belangrijke rol. Niet alleen is – ondanks de sterke verstedelijking – het grootste deel van het oppervlak van de provincie in agrarisch gebruik, maar ook is de landbouw een belangrijke stuwende sector in de economie. Specifiek voor Kennemerland geldt, dat de mogelijkheden voor schaalvergroting, zoals grotere bouwblokken en verbeterde verkaveling, niet moeten worden uitgesloten, tenminste voor zover ze in overeenstemming te brengen zijn met de eis van leefbaarheid (Kuhlman et al., 2009).

In het vigerende bestemmingsplan Heemskerkerduin en Noorddorp van de gemeente Heemskerk (1998) wordt een aantal uitgangspunten genoemd, die ook in de toekomst medebepalend zijn voor de inrichting van het gebied:

- in het gebied lopen leidingen, waarop niet mag worden gebouwd. Dit geldt ook voor kassen. Opengrondstuinbouw is echter wel mogelijk;
- gebouwen met een beschermde status of waarvoor het voornemen bestaat deze te verkrijgen worden niet gesloopt;

- vanwege geluidsoverlast van het Corus-bedrijventerrein mogen er geen woningen gebouwd worden in het zuidelijk gedeelte van Heemskerkduin. Dit is echter geen belemmering voor opengrondstuinbouw en glastuinbouw;
- op percelen met de bestemming glastuinbouw mag tot 90% van het perceel worden bebouwd met kassen, tenzij een ander percentage staat vermeld.

Het bestemmingsplan Heemskerkduin-Noorddorp is nu tien jaar van kracht en de gemeenteraad van Heemskerk heeft inmiddels geconstateerd dat *'het enkele weeffouten bevat en dat er zich ontwikkelingen hebben voorgedaan waarmee in het plan rekening zou moeten worden gehouden'*. Om voornoemde weeffouten te herstellen en ruimte te geven aan een aantal gewenste ontwikkelingen, wordt het bestemmingsplan nu tussentijds geactualiseerd, vooruitlopend op mogelijke wijzigingsvoorstellen op grond van de visie Heemskerk 2040. Daartoe heeft de gemeenteraad op 24 april 2008 de nota "Uitgangspunten voor actualisering van het bestemmingsplan Heemskerkduin-Noorddorp" vastgesteld en besloten deze nota als kader te hanteren bij de herziening van het bestemmingsplan Heemskerkduin-Noorddorp.

De belangrijkste uitgangspunten in het kader van dit onderzoek zijn:

- Behoud van het agrarische karakter van het gebied.
Dit kan worden bereikt door alleen ontwikkelingen toe te staan die geen afbreuk doen aan de agrarische functie ofwel deze functie versterken. Door het begrip agrarisch enigszins te verruimen en ook plaats te bieden aan meer hobbymatige activiteiten, kan de vitaliteit van het gebied worden vergroot.
- Toepassen van een agrarisch bouwblokkenstelsel met slechts één bedrijfswoning per volwaardig agrarisch bedrijf.
- Omzetten van een bedrijfswoning in een burgerwoning wordt beperkt mogelijk.
Deze mogelijkheid geldt voor alle bedrijfswoningen die voor 1 januari 2007 werden bewoond door ex-agrariërs of burgers, mits de omzetting geen problemen oplevert voor (de uitbreiding van) aangrenzende agrarische bedrijven, nu en in de toekomst.
- Verwijderen van illegaal gebouwde zomerhuisjes.
- Geen uitbreiding van de opslag van caravans en strandhuisjes.
- Bedrijfsmatig en hobbymatig houden van dieren.
Binnen het plangebied dient ruimte te bestaan voor zowel het bedrijfsmatig als hobbymatig houden van paarden, pony's, geiten, schapen en dergelijke, mits wordt voldaan aan criteria zoals gesteld aan paardenbakken en –stallingen. Daartoe moeten deze activiteiten en voorziening dan wel als agrarisch worden bestempeld.
- Toestaan van agrarisch+-activiteiten.
Om de vitaliteit van het gebied te versterken moet het mogelijk worden gemaakt de bestaande agrarische activiteiten te verruimen met bijvoorbeeld (boom)kwekerijen en hoveniersbedrijven, waarbij de verkoop beperkt dient te blijven tot ter plaatse geteelde producten aan particulieren. Ook de uitbreiding met een beperkt aantal kleinschalige recreatieve functies, zoals kamperen en bed & breakfast, is van toegevoegde waarde voor het gebied, op voorwaarde dat het geen afbreuk doet aan de agrarische hoofdfunctie.
- Een stringent handhavingsbeleid voor behoud van het agrarische karakter.
In de voorgaande planperiode is geconstateerd, dat het plangebied Heemskerkduin-Noorddorp een adequaat handhavingregiem verlangt. Het nieuwe bestemmingsplan dient daartoe een eenduidig en goed handhaafbaar geheel te vormen.

De nota lijkt te streven naar het behoud van het agrarische karakter van het gebied en in het bijzonder van de kenmerkende tuinbouwactiviteiten, maar aanknopingspunten voor de uitgesproken wens van schaalvergroting en herstructurering van de tuinbouw in Heemskerk ontbreken geheel. Integendeel zelfs, de door "weeffouten" in de planvorming en "inadequate" handhaving ontstane niet-agrarische activiteiten en bestemmingen als burgerwoningen, zomerhuisjes, opslag van caravans en strandhuisjes, paardenbakken en –stalling worden ten dele gelegaliseerd of in geval van agrarisch+-activiteiten als kamperen en bed & breakfast zelfs gestimuleerd. Ook al mogen deze functies volgens de nota niet ten koste gaan van de agrarische hoofdfunctie van het gebied, toch staan ze alleen al door het ruimtegebruik het behoud en in ieder geval de ontwikkeling van de professionele tuinbouw in Heemskerk in de weg en worden ze dan ook door vele tuinbouwondernemers als belemmerend voor hun bedrijfsvoering ervaren.

4.5 Tuinbouwsectoren

In deze paragraaf worden uitsluitende de belangrijkste tuinbouwsectoren die voorkomen in de gemeente Heemskerk besproken. Het gaat hierbij uitsluitend om sierteelt.

Bloembollenteelt

Nederland is wereldwijd heer en meester met 70% van de bollenteelt en 80% van de bollenhandel binnen haar grenzen. Van substantiële concurrentie is geen sprake, al neemt de teelt in het buitenland wel toe. In Nederland loopt de productie tegen enerzijds de grenzen van de wereldmarkt aan en anderzijds tegen voldoende ruimte voor bollenteelt. Het in stand houden van de lange termijn perspectieven kan niet meer alleen uit de groei van de markt komen, maar zal ook innovatie van product en teelt vragen. Omdat de groei van de productie wel eens te groot was, heeft de doorgaans hoge winstgevendheid van de bollenteelt het afgelopen decennium enkele malen een forse knauw gehad, wat heeft geleid tot een daling van het areaal (Berkhout en van Bruchem, 2006; de Bont en van der Knijff, 2006; van Rijswijk, 2006).

Vaste plantenteelt

De teelt van vaste planten heeft de laatste jaren een sterke groei doorgemaakt. Het product heeft aan populariteit gewonnen. De toename van het areaal is inmiddels gestagneerd, omdat de groei van de productie de vraag uit de markt overtrof. De teelt van vaste planten in bollenteeltgebieden heeft vaste grond onder voeten gekregen. Bollentelers krijgen daarmee meer mogelijkheden voor vruchtwisseling en het genereert een hogere opbrengst per oppervlakte-eenheid waardoor groei van de bedrijven zonder uitbreiding mogelijk is. Bollenhandelaren vinden de vaste-plantenteelt een welkome uitbreiding van het productenpakket, omdat de handel plaatsvindt met dezelfde afnemers, de verwerking parallellen vertoont met de verwerking van bollen, maar plaatsvindt in een andere periode dan de handel in bollen (Berkhout en van Bruchem, 2006; Westerman et al., 2002).

Bloemisterij

Nederland heeft wereldwijd een dominante en sterke positie verworven in de teelt en handel van bloemen en pot- en perkplanten, waaronder ook de broeierij van tulpen en andere bolgewassen. De kennis, het klimaat en vooral de gunstige afzetinfrastructuur dragen bij aan dit succes. Het leveren van een onderscheidende kwaliteit draagt bij aan de concurrentiepositie, ondanks de hoge prijzen van de productiefactoren. De wereldwijde afzet van bloemisterijproducten groeit nog steeds. In Nederland gaat dit niet gepaard met een groter areaal, maar wel met een hogere productie per oppervlakte-eenheid (Berkhout en van Bruchem, 2006; de Bont en van der Knijff, 2006). Hoewel de meeste aandacht uitgaat naar de bloemisterij onder glas, profiteert ook de bloemkwekerij in de open grond hiervan. Wel is deze bedrijfstak die zich bezighoudt met de productie van zomerbloemen, droogbloemen en snijheesters veel minder opvallend in termen van omvang en innovativiteit.

Eind 2008 leidt ook de sierteelt in Heemskerk en Nederland onder een dalende marktvraag als gevolg van de wereldwijde kredietcrisis en de ongunstige euro/dollar-wisselkoers. Toch blijven de vooruitzichten voor de sierteelt op de lange termijn goed. De export naar de nieuwe economieën in met name Oost-Europa en Azië zal naar verwachting weer gaan groeien door inkomensontwikkelingen en bevolkingsgroei in de betreffende landen. De sierteelt in Heemskerk kan daarvan meeprofiteren, mede door de gunstige ligging ten opzichte van de Greenports Aalsmeer en Bollenstreek.

4.6 Samenvatting

De toekomstperspectieven voor de sierteelt, zoals bloembollen, vaste planten en bloemen, zijn op de lange termijn goed. Innovaties in product en teelt zijn echter nodig om een belangrijke speler in de markt te blijven.

De huidige en voorziene wet- en regelgeving op het gebied van natuur, landschap en milieu lijken weinig beperkingen op te leveren voor de opengrondtuinbouw in Heemskerk, maar stellen daarentegen wel grenzen aan de glastuinbouw ten aanzien van licht- en wateroverlast. De bloembollen- en bolbloemeteelt in de opengrond vormen een belangrijke pijler onder het behoud van het landschap, maar mogelijkheden voor schaalvergroting zijn niet uitgesloten.

Het provinciaal en gemeentelijk beleid op het gebied van ruimtelijk ordening levert wel problemen op. Het Heemskerkerduin valt binnen de rode contour van het Streekplan Noord-Holland Zuid, hetgeen woningbouw op de langere termijn niet uitsluit. Woningcorporaties en projectontwikkelaars kopen tuinbouwgrond boven de agrarische waarde en beperken zo de mogelijkheden voor een rendabele bedrijfsuitbreiding van de tuinders in het gebied. Bovendien bieden het huidige en voorgenomen bestemmingsplan voor Heemskerkerduin en Noorddorp nog volop mogelijkheden voor niet-agrarische functies in het gebied, die een verdere ontwikkeling van de tuinbouw in de weg staan.

5 Toekomstscenario schaalvergroting voor de tuinbouw in Heemskerk

In dit hoofdstuk wordt een scenario schaalvergroting uitgewerkt, dat op basis van de bevindingen in de voorgaande hoofdstukken mogelijk perspectief biedt voor de tuinbouw in Heemskerk op de lange termijn. In een studie van Bremmer, Blanc en Stokkers (2007) is ook een scenario gespecialiseerde glastuinbouw opgenomen. Dat scenario heeft echter verregaande consequenties voor de ruimtelijke inrichting van het gebied en de daarvoor benodigde investeringen. Het is qua haalbaarheid daarom weinig realistisch en in dit rapport niet verder uitgewerkt.

5.1 Bedrijfstypen na schaalvergroting

De geringe bedrijfsomvang en het gebrek aan ontwikkelingsmogelijkheden zorgen voor een matig tot slecht toekomstperspectief voor een groot deel van de huidige in Heemskerk gevestigde tuinbouwbedrijven. De noodzakelijke schaalvergroting kan worden gerealiseerd door aankoop, landhuur of samenwerking tussen bedrijven, waarbij de eventueel vrijkomende bedrijfsruimten (gebouwen en kassen) kunnen worden gesaneerd.

Op basis van paragraaf 3.4 kan worden gesteld dat voor een goede vitaliteit van de bedrijven op de middellange termijn (> 10 jaar) een minimale bedrijfsomvang van 250 NGE nodig is. De bedrijven die nu zijn ingedeeld in de grootteklasse groot voldoen daar al ruimschoots aan, de middelgrote bedrijven moeten daarvoor echter nog een beperkte groei doormaken. Om te komen tot een inschatting van het ruimtegebruik in het scenario schaalvergroting te komen, is de gemiddelde bedrijfsopzet van de middelgrote en grote bedrijven als uitgangspunt genomen (zie tabel 3.4).

5.2 Gevolgen schaalvergroting voor het tuinbouwgebied Heemskerk

De elf grote bedrijven blijven in het scenario schaalvergroting bestaan, evenals de vijftien middelgrote bedrijven. Deze bedrijven hebben een intensiviteit van gemiddeld 71 NGE per hectare. Het totale areaal op de kleine bedrijven bedraagt in de huidige situatie bijna 100 hectare. De middelgrote bedrijven hebben hiervan ieder één hectare nodig om te groeien boven de grens van 250 NGE. Er blijft dan nog 81 hectare over voor kleine bedrijven die door willen groeien tot boven de 250 NGE. Dat betekent dat er na schaalvergroting nog ruimte is voor maximaal 23 van de huidige 53 kleine bedrijven. In dit scenario zijn uiteindelijk dus nog maximaal 49 tuinbouwbedrijven in het gebied gevestigd (zie tabel 5.1).

Tabel 5.1 Overzicht van de tuinbouw in Heemskerk voor en na herstructurering volgens het scenario schaalvergroting.

	Bestaande situatie	Na herstructurering
Aantal bedrijven	79	49
Areaal glas (in ha)	24	5
Areaal opengrondtuinbouw (in ha)	167	188

Vervolgens is bepaald of er voldoende grond vrijkomt om de gewenste schaalvergroting te realiseren. In paragraaf 3.2 is reeds becijferd, dat de bedrijven zonder opvolger een areaal bezitten van 44 hectare, dat in principe binnen een termijn van 10 jaar beschikbaar komt. Dit areaal alleen is dus onvoldoende om de 23 kleine bedrijven daadwerkelijk te laten doorgroeien tot boven 250 NGE. Een deel van het aanvullend benodigde areaal zou vrij kunnen komen door sanering van vrijkomende bedrijfsruimten (gebouwen en kassen) of mogelijk het vrijkomen van grond in gebruik voor niet-agrarische functies. Een andere mogelijkheid voor de kleine bedrijven om toch een voldoende bedrijfsomvang te bereiken is verder te intensiveren, bijvoorbeeld door meer broeierij, snijbloemen onder glas of vaste planten. Ten slotte kan de bedrijfsbeëindiging van kleine bedrijven extra worden gestimuleerd door een warme sanering met een financiële tegemoetkoming. Overigens is in voornoemde berekeningen geen rekening gehouden met de ligging van de vrijkomende percelen. Een bedrijf met percelen op diverse locaties is minder aantrekkelijk dan een

bedrijf op één grote huiskavel. Herverkaveling van het gebied en grotere bouwpercelen (tot 2 hectare) bieden daarvoor een mogelijke oplossing.

5.3 Haalbaarheid scenario schaalvergroting

In het scenario schaalvergroting moeten de huidige ondernemers met weinig toekomstperspectief bereid zijn om hun bedrijf te beëindigen en de grond te verkopen aan de perspectiefvolle bedrijven. In dat verband is het onderzoek van Stivas van belang, dat in 2006 is uitgevoerd in het tuinbouwgebied van Beverwijk en Heemskerk naar de mogelijkheden van herverkaveling. Stivas is een stichting die nauw gelieerd is aan het provinciaal bestuur van Noord-Holland en heeft als doel om de agrarische structuur te verbeteren (Stivas, 2006). Het grootste gedeelte van het onderzoeksgebied betrof Heemskerkerduin. Het onderzoek heeft plaatsgevonden door middel van gesprekken met geïnteresseerde grondeigenaren. Van de 190 benaderde partijen hebben er 61 gereageerd, waarvan 38 positief. Met 27 partijen heeft een gesprek plaatsgevonden, waarvan 23 afkomstig uit Heemskerk. Op grond van de reacties blijkt, dat de potentiële stoppers zich blijkbaar niet hebben aangemeld voor een gesprek. Dit wordt afgeleid uit het gegeven dat de groep geïnterviewde eigenaren wel belangstelling heeft voor uitbreiding, maar geen grond in de aanbieding heeft.

Hoe kan dan wel de grondmobiliteit worden bevorderd om zodoende schaalvergroting en herstructurering te realiseren?

Het antwoord ligt mogelijk in de oprichting van een ontwikkelingsmaatschappij, waarbij zowel publieke partijen (bijv. gemeente Heemskerk, hoogheemraadschap Noorderkwartier, provincie Noord-Holland, woningcorporaties) als private partijen (bijv. grondeigenaren en banken) zijn betrokken. Deze partijen moeten allen de noodzaak tot herstructurering van het tuinbouwgebied in Heemskerk erkennen. Een dergelijke ontwikkelingsmaatschappij kan twee taken vervullen (BOM, 2006):

1. Processturing. Er wordt proces- en projectmanagement geleverd, te beginnen met het uitwerken van een uitvoerbaar plan. Dit plan vormt de basis voor de partijen die risicodragend participeren. De projectleiders sturen de projectpartners aan, die de herstructurering vorm moeten geven.
2. Financiële participatie. Er wordt een fonds in het leven geroepen, waarmee aankoop en herontwikkeling van private grond in het plangebied mogelijk wordt. Zowel de publieke als private partijen kunnen in dit fonds participeren. Deze partijen profiteren allen naar rato van participatie bij een waardevermeerdering van de grond als gevolg van een eventuele bestemmingswijziging.

De herstructurering wordt vormgegeven volgens het evolutiemodel. Dat houdt in dat tuinbouwbedrijven in de regio op basis van vrijwilligheid meewerken aan herstructurering. Bedrijven met een korte tijdshorizon en plannen om te stoppen kunnen participeren in of hun grond verkopen aan de ontwikkelingsmaatschappij. Daarnaast dienen bedrijven die doorgaan bereid te zijn om grond te ruilen, wanneer dat kan bijdragen aan een verbetering van de verkaveling in het gebied. Gegeven deze uitgangspunten voert de ontwikkelingsmaatschappij een actief grondbeleid door zelf gronden te verwerven, deze teeltrijp of bouwrijp en deze weer te verhuren of verkopen aan tuinders.

In Bremmer, Blanc en Stokkers (2007) worden de kosten verbonden aan een ontwikkelingsmaatschappij en het slopen van overtollige bedrijfsgebouwen en kassen voor de periode 2010-2020 becijferd op een paar miljoen euro.

Het proces van herstructurering omvat de volgende stappen:

1. Initiatiefase: het probleem wordt inhoudelijk uitgewerkt, de omvang wordt bepaald, aangegeven wordt wie er belanghebbende zijn, en waarom en welke strategie wordt gevolgd.
2. Planvormingfase: het opstellen van een programma van eisen en een landschappelijk ontwerp, en het doen van haalbaarheidsanalyses om het realiteitsgehalte te doorgronden. Vervolgens wordt een ontwikkelingsplan gemaakt, op basis waarvan partijen verzocht worden om te participeren in verdere planontwikkeling en realisatie. Deze fase leidt tot het herstructureringsplan.
3. Realisatiefase: in deze fase wordt het herstructureringsplan uitgevoerd na ondertekening van een realisatieovereenkomst door betrokken partijen.
4. Beheerfase: na afloop van de herstructurering worden doorlopend maatregelen genomen om de noodzaak van een nieuwe herstructurering te voorkomen.

Het proces in Heemskerk verkeert duidelijk aan het begin van de initiatieffase. Het probleem wordt breed onderkend, maar belanghebbenden in het gebied hebben geen duidelijkheid of en in welke mate tuinbouw behouden dient te blijven en hoe een eventuele herstructurering aangepakt gaat worden.

6 Conclusies

De belangrijkste conclusies in relatie tot de geformuleerde probleem- en doelstelling van dit onderzoek zijn:

1. De tuinbouwbedrijven in Heemskerk exclusief Floricultura BV boden in 2008 werkgelegenheid aan 177 volwaardige arbeidskrachten en realiseerden samen een bruto toegevoegde waarde van ongeveer 16 miljoen euro. Daarenboven had Floricultura BV nog eens 350 volwaardige arbeidskrachten in dienst en realiseerde een omzet van 50 tot 60 miljoen euro.
2. Ondanks de voortgaande schaalvergroting en intensivering in Heemskerk sinds 2000, blijft de (groei in) gemiddelde bedrijfsomvang in Heemskerk ver achter bij het gemiddelde van de tuinbouwbedrijven in Nederland.
3. Tweederde van de Heemskerkse tuinbouwbedrijven hebben een bedrijfsomvang van minder dan 150 NGE en worden daarmee gekarakteriseerd als klein. Qua grootte vergelijkbare snijbloemenbedrijven uit het LEI Informatienet realiseerden over de periode 2001-2007 een rentabiliteit van gemiddeld slechts 82%.
4. De middelgrote en grote snijbloembedrijven hebben gemiddeld een rentabiliteit van gemiddeld 92 tot 98 % en naar verwachting heeft de categorie middelgrote en grote tuinbouwbedrijven in Heemskerk daarom financieel gezien een beter toekomstperspectief.
5. Dit toekomstperspectief wordt ook weerspiegeld in het percentage bedrijven met opvolging: de kleine bedrijven bijna 60% en de middelgrote en grote bedrijven ongeveer 90% en laatstgenoemde bedrijven daarmee in hun categorie beter dan de gemiddelde tuinbouw in Nederland.
6. De toekomstperspectieven voor de sierteelt, zoals bloembollen, vaste planten en bloemen, zijn op de lange termijn goed. Innovaties in product en teelt zijn echter nodig om een belangrijke speler in de markt te blijven.
7. De huidige en voorziene wet- en regelgeving op het gebied van natuur, landschap en milieu lijken weinig beperkingen op te leveren voor de opengrondstuinbouw in Heemskerk, maar stellen daarentegen wel grenzen aan de glastuinbouw ten aanzien van licht- en wateroverlast.
8. Het provinciaal en gemeentelijk beleid op het gebied van ruimtelijk ordening werkt onttrekking van grond aan de tuinbouw ten gunste van niet-agrarische functies in de hand, waardoor de gewenste en noodzakelijke verdere ontwikkeling van de tuinbouwbedrijven in Heemskerk ernstig wordt belemmerd.
9. In het geschetste scenario "schaalvergroting" is in 2020 nog slechts plaats voor maximaal 49 van de huidige 79 tuinbouwbedrijven in Heemskerk. De belangrijkste knelpunten voor realisatie van dit scenario zijn de voor bestemming tuinbouw te hoge grondprijs en de geringe bereidheid van de huidige tuinders om mee te werken aan herstructurering.
10. De oplossing ligt mogelijk in de oprichting van een ontwikkelingsmaatschappij, waarbij zowel publieke als private partijen zijn betrokken die allen de noodzaak tot herstructurering van het tuinbouwgebied in Heemskerk erkennen.

Literatuur

- Berkhout, P. en C. van Bruchem (red.), 2006. Landbouw-Economisch Bericht 2006. Periodieke Rapportage 1.06.01. LEI, Den Haag.
- Brabantse Ontwikkelings Maatschappij, 2006. Intern kennisdocument BOM bedrijventerreinen en BHB. Tilburg.
- Bont, C.J.A.M. de en A. van der Knijff, 2006. Actuele ontwikkeling van de bedrijfsresultaten en inkomens in 2006. Periodieke Rapportage 1.06.04. LEI, Den Haag.
- Bremmer, J., 2007. Tuinen met toekomst? – De vitaliteit van de tuinbouw in Heemskerk in kaart gebracht. LEI Den Haag. (niet openbaar)
- Bremmer, J., R. Blanc en R. Stokkers, 2007. Toekomst voor tuinen? – Haalbaarheidstudie naar herstructurering van de tuinbouw in Heemskerk. LEI Den Haag. (niet openbaar)
- Butter, J., 2009. Grond aankopen in Heemskerkerduin; Pré Wonen speelt in op – lange termijn – einde tuinbouwgebied. Noordhollands Dagblad – Kennemerland d.d. 3 januari 2009.
- Butter, J., 2009. 'Blijven knokken voor tuinbouwgebied; Jonge ondernemende agrariërs genoeg in Heemskerkerduin. Noordhollands Dagblad – Kennemerland d.d. 9 januari 2009.
- Buurstee, C., A. Elderink, P. Kupers, G. Schoemakers en V. Reintjes, 2008. Perspectief voor Heemskerkerduin-Noorddorp. Evaluatie van problemen en ontwikkelingsperspectieven voor de ontwikkeling van Heemskerkerduin en Noorddorp. AMC rapportage, Wageningen.
- Europese Unie, 1992. Habitatrichtlijn. Richtlijn 92/43/EEG van de Europese Raad d.d. 21 mei 1992.
- Gemeente Heemskerk, 1998. Bestemmingsplan Heemskerkerduin en Noorddorp.
- Gemeente Heemskerk, 2008. Uitgangspunten voor actualisering van het bestemmingsplan Heemskerkerduin-Noorddorp 1998.
- Hoogheemraadschap Noorderkwartier, 2007. Schoon water van duin tot meer; waterplan gemeenten Beverwijk, Heemskerk en Uitgeest.
- Kuhlman, T. et al., 2009. Landbouwperspectieven in Noord-Holland 2040 – Bouwstenen voor de structuurvisie van de provincie. Rapport LEI, Den Haag (in press).
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 2005. Gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998.
- Ministerie van VROM, 2007. Wet op de ruimtelijke ordening.
- Provincie Noord-Holland, 2003. Streekplan Noord-Holland Zuid.
- Rijswick, C. van, 2006. De Nederlandse bloembollensector – Kiezen en delen. Rabobank International, Utrecht.
- Schreuder, R., en J.W. van der Wekken, 2005. Kwantitatieve Informatie Bloembollen en Bolbloemen. Rapport 719, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving, Wageningen.
- Silvis, H. en C.J.A.M. de Bont, 2005. Perspectieven voor de agrarische sector in Nederland. Achtergrondrapport bij 'Kiezen voor landbouw'. Ministerie van LNV en LEI, Den Haag.

Stivas, 2006. Onderzoek naar de mogelijkheden voor ruilverkaveling in Heemskerk en Beverwijk.

Westerman, E., J. Bremmer, A. van der Knijff, W. de Jong en K. de Vroomen, 2002. Boskoop en Bollenstreek; hoe innig is de samenwerking? Rapport 4.02.06, LEI, Den Haag.

Bijlage 1

Aanpassingen arealen en hoeveelheden bloembollen en bolbloemen in de Landbouwtelling

Uit een enquête onder zeven tuinbouwbedrijven in Heemskerk kwam naar voren, dat het voor het typische Heemskerkse bedrijf met bloemkwekerij in rolkassen niet altijd duidelijk is hoe het formulier van de Landbouwtelling moet worden ingevuld. Zo is bijvoorbeeld onduidelijk onder welke rubriek rolkassen vallen (opengrond of glas) en bestaat er geen aparte rubriek leliebloementeel opengrond.

In tabel B1 is een vergelijking gemaakt tussen de bedrijfsgegevens van de zeven steekproefbedrijven uit de CBS-landbouwtelling en de werkelijke bedrijfssituatie in 2008 volgens opgave van de tuinbouwondernemers zelf.

Tabel B1. Vergelijking arealen en hoeveelheden bloembollen en bolbloemen in 2008 op zeven steekproefbedrijven in Heemskerk op basis van de Landbouwtelling en volgens de werkelijke bedrijfssituatie.

	Landbouwtelling	Werkelijk	Vershil (%)
bloembollen (ha)	16,0	7,6	-53
bloemkwekerij open grond (ha)	13,2	20,7	57
snijbloemen onder glas (ha)	1,3	0,6	-52
tulpenbroei (1.000 st)	3.220	3.200	-1
hyacintenbroei (1.000 st)	1.600	3.300	106
narcissenbroei	35 ton	3,5 mln st	

Op basis van tabel B1 en de toelichting van de ondernemers op de enquête kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- Lelie- of tulpenbollenteelt blijkt veelal lelie- of tulpenbloementeel in de open grond te zijn, met als gevolg een overschatting van het areaal bloembollen.
- Leliebloementeel onder glas blijkt vaak leliebloementeel onder rolkas in de open grond te zijn, met als gevolg een overschatting van het areaal snijbloemen onder glas.
- De hoeveelheden gebroeide tulpen komen goed overeen.
- Bij hyacintenbroei op pot wordt soms het aantal afgeleverde potten ingevuld en niet het aantal gebroeide bollen, met als gevolg een onderschatting van de gebroeide hoeveelheid.
- Bij narcissenbroei is in de praktijk wel de hoeveelheid in stuks exact bekend, maar de hoeveelheid in tonnen meestal niet.

Op basis van de enquête zijn voor aanpassingen in de dataset van de Landbouwtelling de volgende rekenregels geformuleerd:

- 80% van het opgegeven areaal tulpenbollen is tulpenbloementeel;
- 70% van het opgegeven areaal leliebollen is leliebloementeel;
- het opgegeven areaal bloemkwekerij open grond wordt opgesplitst in 25% tulpenbloementeel, 60% leliebloementeel en 15% overige bloemkwekerij;
- de opgegeven hoeveelheden hyacintenbroei worden verdubbeld;
- de opgegeven hoeveelheden narcissenbroei in ton worden gedeeld door 10 en geven dan de hoeveelheden in miljoenen stuks.

Bijlage 2

Bruto Standaard Saldo (= BSS) en Nederlandse Grootte Eenheden (= NGE) voor de bloembollenteelt en broeierij in Nederland in 2006 en aanpassingen in de NGE-normen voor de broeierij in Heemskerk

	Opbrengsten	Toegerekende kosten	BSS	NGE
Bloembollen en -knollen				
Lelie	36.235	7.035	29.200	21
Tulpen	25.113	8.813	16.300	12
Overige bol- en knolgewassen	23.171	6.500	16.671	12
Bollenbroei				
Leliebroei onder glas (per ha)				149
Tulpenbroei (per 1.000 st.)	157	70	87	0,062
Hyacintenbroei (per 1.000 st.)	301	215	86	0,061
Narcissenbroei (per kg)	2	1	1	0,001
Vaste planten				
Vaste planten	178.136	123.236	54.900	39

Aangepaste NGE-normen voor de broeierij ofwel bolbloementeleel in Heemskerk

Voor de broeierij in Heemskerk zijn de generieke NGE-normen voor een aantal gewassen in werkelijkheid te laag, omdat in Heemskerk een relatief duur assortiment wordt geteeld. Daarom zijn voor de betreffende activiteiten gebiedsspecifieke NGE-normen opgesteld (zie tabel B2). Deze zijn echter uitsluitend bedoeld voor toepassing in het in dit rapport beschreven onderzoek! Voor andere dan de hierna vermelde teeltactiviteiten zijn wel de generieke NGE-normen toegepast.

Tabel B2. Generieke en gebiedsspecifieke NGE-normen voor een aantal broeierijgewassen in Heemskerk.

Gewas	Generieke norm	Norm voor Heemskerk
Leliebroei onder vast glas (ha)	149	269
Leliebroei opengrond rolkas (1.000 stuks)	-	0,45
Tulpenbroei (1.000 stuks)	0,06	0,10
Narcissenbroei	0,001/kg	0,04/1.000 stuks

Leliebloementeleel onder vast glas

De NGE-norm voor de leliebloementeleel onder glas is gebaseerd op een gemiddeld saldo voor Aziaten en Orientals. In Heemskerk worden voornamelijk Orientals geteeld, die volgens de statistieken van de Vereniging van Bloemenveilingen in Nederland (VBN) ongeveer 40% duurder zijn dan de gemiddelde prijs voor alle lelies tezamen. Bovendien lag de middenprijs van de geënquêteerde leliebloementelers in Heemskerk in 2008 op circa 90 cent per steel, hetgeen ruim 50% hoger is dan de middenprijs voor alle Orientals in 2008 volgens de VBN!

Voor de gebiedsspecifieke NGE-berekening betekent dit, dat ruim de dubbele prijs wordt gehanteerd. Anderzijds is de door de telers opgegeven plantdichtheid lager en zijn de kosten voor het uitgangsmateriaal (leliebollen) ongeveer twee keer zo hoog. Dit leidt aldus tot een aangepaste norm die 80% hoger is dan de standaardnorm.

Leliebloementeel in de open grond, al dan niet onder rolkas

In de CBS-landbouwtelling wordt geen aparte rubriek leliebloementeel in de open grond onderscheiden. Deze teeltactiviteit wordt door de geënquêteerde tuinders op het formulier ingevuld onder leliebollenteelt, overige bloemkwekerij open grond of leliebloementeel onder glas, ieder met een eigen en geheel verschillende NGE-norm.

In dit onderzoek is ervoor gekozen om een eenduidige norm op te stellen voor het aantal gebroei-de lilies in stuks. Voor de opbrengsten en kosten van uitgangsmateriaal zijn daartoe dezelfde normen per stuk gehanteerd als bij de leliebloementeel onder glas. Andere kostenposten dan uitgangsmateriaal zijn afgeleid uit de Kwantitatieve Informatie Bloembollen en Bolbloemen (2005). De omrekening van hectare naar stuks is gedaan op basis van een door de tuinders opgegeven plantdichtheid van 20 stuks/m². Dit leidt zodoende tot een saldo van 63 cent per stuk ofwel 0,45 NGE per 1.000 stuks.

Tulpenbroei

In Heemskerk wordt een duurder assortiment tulpen gebroeid dan gemiddeld in Nederland. De geënquêteerde tulpenbroeiers realiseerden in 2008 een middenprijs die ongeveer 50% hoger lag dan de middenprijs voor alle tulpen in 2008 volgens de VBN.

De NGE-norm is daarom aangepast door de opbrengsten per stuk met 50% te verhogen, evenals de kosten van het duurder uitgangsmateriaal met eveneens 50%. Dit resulteert in een saldo van 14 cent per stuk, hetgeen overeenkomt met een NGE-norm van 0,10 per 1.000 stuks.

Narcissenbroei

De broeierij van narcissen in Heemskerk betreft vooral miniatuurnarcissen op pot. Omdat de generieke NGE-norm uitgaat van een gemengd assortiment van zowel miniatuurnarcissen op pot als grootbloemige snij narcissen, is in dit onderzoek een nieuwe norm berekend. Uitgangspunt is de saldoberekening voor kleinbloemige narcissen op pot uit de Kwantitatieve Informatie Bloembollen en Bolbloemen (2005), omdat het assortiment in Heemskerk niet afwijkt van het landelijke assortiment narcissen op pot. Het saldo per bol bedraagt omgerekend 5,2 cent per stuk, wat overeenkomt met een NGE-norm van 0,04 per 1.000 bollen.

Wetenschapswinkel Wageningen UR

Wetenschapswinkel Wageningen UR

De Wetenschapswinkel is een onderdeel van Wageningen Universiteit en Researchcentrum. Allerlei maatschappelijke organisaties, actiegroepen of verenigingen kunnen hier terecht met een vraag of probleem op het werkterrein van Wageningen UR.

Wetenschapswinkel Wageningen UR

Postbus 9101

6700 HB Wageningen

tel. (0317) 48 39 08

e-mail: wetenschapswinkel@wur.nl

www.wetenschapswinkel.wur.nl